

ŐRSI FERENC

Legenda a páncélvonatról

A vonattól kissé távolabb, kukoricásban

Két lépésre áll egymástól a komisszár és a parancsnok. Halkan beszélnek, de a halk szavak mögött pokoli feszültség vibrál.

– Ez átmeneti anarchia – magyarázza Széky. – Néhány megvadult úriember magánbosszúja. Hidd el, hogy ez nem lehet intézményes. Ha mi együtt maradunk, meg tudjuk védeni magunkat, addig, amíg lecsillapodnak az ilyen buzgalmak.

A komisszár tompán mondja:

– Aztán kezdődik a nagy kiválogatás. A jók az isten jobbjára, a kommunisták balra és a gyehennára.

– A Vörös Hadseregnek százezer katonája volt. Százezer emberrel nem tehetik ezt.

A komisszár a mozdony felé pillant. A fűtő éppen felkapaszkodik a vezető mellé.

– Fogy a szén, fogy a víz. Döntenünk kell. Vagy szélnek eresztjük a embereket, vagy nem. Ha együtt maradunk, talán eljutunk Terenyéig, vagy Tariánig, és ott a bányászok és a vasasok között nem mernek ilyen gazemberségeket csinálni.

– Ez az egyetlen megoldás. De milyen zászló alatt fusson tovább a vonat? – kérdi tompán Széky.

– Kaptál új parancsot a hadseregparancsnokságtól?

Széky fanyarul elmosolyodik.

– Nem.

– Nos? – néz rá a komisszár.

– Helyes – húzza ki magát a parancsnok – megyünk tovább. Tarjánig.

A páncélvonaton

A páncélvonat zakatolva halad előre.

Az ágyúskocsin egyik szélvédett sarokba húzódik a négy menekült. A másik szögletben Vas Péter és Éles Egyed gunnyaszt.

– Mégis csak azt mondom, Egyed bátyám, amelyik katona eldobja a fegyverét, az mindent megérdemel...

Éles Egyed csak maga elé mészolva bólogat.

A kocsi eleiére a két fiatalember fogja közre Székyt.

– Itt csak egy út van – keresi mindjobban beletüzesedve a szavakat Egresi.
– A hősi halál! Menni, menni, menni, ameddig lehet; az utolsó töltényig, hogy

TV-filmforgatókönyv (részlet)

tudja meg a világ: volt egyszer egy páncélvonat, amelyik utolsó leheletig a szabadság bástyája maradt.

Medve cinikusnak tűnő sóhajjal mondja:

– Képzavar. A páncélvonat lehelete... Itt szembe kell nézni sokmindennel. 1871-ben negyvenezer párizsít lőttek agyon a francia csapatok. De ezzel nem tudták elpusztítani azt a gondolatot, amely két évvel ezelőtt elemi erővel robbant Péterváron. Lehet, hogy mi is a magyar negyvenezer közé kerülünk.

– Ez az! – csap a vagon peremére Egresi. – Az utolsó töltényig kell harcolni!

Széky rápillant.

– Hány gyereked van odahaza?

– Nekem? – csodálkozik Egresi.

– Mert Éles Egyednek a Józsin kívül négy, Vas Péternek kettő, Vecsei Mihálynak három, Bányiknak kettő, Liptáknak három, a komisszárnak kettő – koppannak tömpán a szaval.

Egresi kissé meghökken, majd csendesen kérdezi:

– Parancsnok elvtársnak?

– Csak az anyám... Erdélyben.

A géppuskás kocsiiban Józsi és Szántó húzódik az egyik sarokba. Látszik, hogy mindketten beszélni szeretnének, de a nemrég átélt események beléjük fojtják a szót. Aztán Szántó öklendezik egyet, szájához kap, és ijedten táncszkodik fel, majd a vagonajtó felé lődül. Ott megkapaszkodik, – az ajtóban álló Mihály megragadja a fiú ruháját, hogy ki ne essen – és hányni kezd.

A többiek szánakozóan nézik, Bányik feluarik, segíti tartani a fiút.

Amikor kissé megkönnyebbült, Mihály atyáskodóan megveregeti a vállát.

– Látod, a repetal!

– Nem... – kap a levegő után a fiú. – nem. Az az ember a kötélén... A lovasok között!

Az asszony és a lánya felzokognak.

Mihály szembefordítja magával a fiút, és keménységet mutatva ráförmed:

– Szántó géppuskás! Maaa nem taknyos gimnazista, maga katonal! Maga már volt harcban is! Hányszor?

– Tizennévszer – kezdenek potyogni a fiúnak a könnyei, – de az más volt.

Mihály átöleli a fiú vállát, és a vagon sarkáig viszi. Ott a szemébe néz.

– Légy erős! Légy erősebb! Nézd ezeket a szerény asszonyokat!

A fiú csak némán bólint, és a vagon fala mellett lecsúszik a sarokba.

Józsi nézi a társát, aztán odamászik mellé, és ráteszi a kezére a kezét.

A mozdonyon a vezető figyel a végtelenbe futó párhuzamos síneket, amelyek a távolban enyhén ívelve kanyarodnak.

A komisszár meatorli verejtékes homlokát, és kidunia arcát a szélbe.

Gyorsan közeledik a kanyar, és a kanyar után felbukkan a már látott kis vasútállomás.

A mozdonyvezető önkéntelenül lassít. Majd fékez, és hátraszól.

– Tilos a jelző.

A komisszár a távcsöve után kap.

– Hiszen nincs vonat az állomáson.

A mozdonyvezető hátrafordul.

- Akkor is. A szabály az szabály.
- Lehet, hogy szemből jön valaki – szólal meg a fűtő.
- A vonat lassít.
- A parancsnok kezében is távcső. Figyeli az állomást. Az épület előtt senki sem mozdul.
- A vonat a jelzőnél döccenve megáll.

Az állomásépületben

- Görgényi áll a vasutas mögött.
- Figyelmeztetem, hogyha átengedi ezt a vonatot, mi visszajövünk, és magát a szemaforra akasztjuk.
- És... és ha ők lőnek? Páncélvonat, ágyúja van.
- Megmondtam. A többi magánügy.
- A százados kilép a házból, az ablakon keresztül látjuk, hogy a két rendőrrel elvágat.

A páncélvonatnál

- A parancsnok a mozdony mellett áll.
- Fentről a vezető szabadkozik.
- Én nem tudhatom, miért állították tilosra. Jön egy ellenvonat, és kész a karambol.
- Nem látok füstöt sehol – mondja a parancsnok. – Állítsák le az ellenvonatot, be kell mennünk az állomásra.
- A mozdonyvezető a fűtőre néz, majd a parancsnokhoz fordul:
- Kérem, mi az állásunkkal játszunk.
- Téved. Mi valamennyien az életünkkel játszunk – mondja a parancsnok.
- Szokott jelre indulás!
- A mozdonyvezető csak sóhajt, és a gép felé fordul, a parancsnok futva indul előre, közben a géppuskás kecsiba kiáltja:
- Csak tűzparancsomra lőjetek!
- Felkapaszkodik a kocsira.
- Péter, cél az állomásépület! Közvetlen irányzással gránát. Tüzelésre parancsot adok.
- Fiúkl! – int Vas Péter, és az eredeti személyzet, Egresi és Medve, Vas és Éles, elfoglalják helyüket a lövegeknél.
- A lövegcsövek az állomás felé fordulnak, a parancsnok sípol, a vonat lassan a kis épület felé gördül.

Az állomáson

- A vonat megáll az épület előtt. A parancsnok hátrakiált a géppuskás kocsi felé.
- Mihály! Két emberrel bemész az állomásfőnököért!
- A géppuskás kocsiban Mihály körülpillant.
- Liptákl! Kis Éles! Fogjatok karabélyt, oszt gyerünk! Bányik, biztosít!
- Szuronyt is? – kérdi Józsi.
- Csakis – ugrik le a kocsiról Mihály.

Lipták és Józsi leugranak utána, feltűzik a szuronyt, és mennek az állomás-épülethez.

Az ajtóban felemelt kézzel áll a vasutas.

– Jöjjön a parancsnokhoz! – int Mihály. – Tegye le a kezét! Kutassátok át az épületet! – szól a két fegyveresnek.

Az ágyúskocsiról látni, hogy Éles Egyed a löveg mellől aggódó pillantással kíséri az ajtó mögött eltűnő Józsit.

– Miért áll tiloson a szemafor? – kérdi a kocsiról a parancsnok.

Az öreg vasutas verejtékezik.

– Mert megparancsolták.

– Ki parancsolta meg?

A vasutas megszorultán mondja:

– Egy százados úr és két rendőr.

A komisszár most érkezett a vasutas mellé.

– Tehát nem vasúti utasítás?

– Nem, nem kérem.

– Akkor megyünk tovább. Közölje a mozdonyvezetővel, hogy nincs ellenvonat – mondja a komisszár.

A vasutas arcát előnti a rémület.

– Kérem, ne, ne menjenek tovább. Nem mehetnek tovább – kezd remegni az idős ember. – Nekem azt mondták, hogy felakasztanak a szemaforra, ha továbbengedem a vonatot. Kérem, nekem két évem van még a nyugdíjig. Én becsületben öszültem meg kérem... Engem felakasztanak a szemaforra. Ne öljenek meg egy öregembert.

A komisszár megnyugtatóan próbálja mondani:

– Nekünk tovább kell mennünk. Felőlem tiloson maradhat a szemafor. Épeszű ember nem kérheti számon magától...

– Épeszű nem, de most tegnap óta sem ép ész, sem törvény, semmi semmi – motyogja a vasutas.

– Önt fogságba ejtjük, és magunkkal visszük – mondja a parancsnok.

– Kérem, én nem hagyhatom el az állomásomat! Én vasutas vagyok! Ez az állomás nekem...

Lipták és Józsi visszaérkeznek.

– Senki idegen – jelenti röviden Mihálynak Lipták.

– Hol a családja? – kérdi a komisszár.

– Hatvanban. Város, nem úgy, mint ez a magányos állomás.

A komisszár a parancsnokra néz.

A mozdony kéménye mellett szabályos időközökben süvít ki a gőz.

– Fogy a szenünk, fogy a vizünk Nekünk oda kell érni – töpreng hangosan a parancsnok. Majd a vasutashoz fordul:

– Szálljon fel a vonatra.

– Nem tehetem – rebben meg az öreg.

– Indulás – fordul a parancsnok a komisszár felé, majd az öregnek:

– Jelentse a következő órházaknak és állomásoknak: Ahol a páncélvonal nem kap szabad pályát, tüzet nyit!

A határozott utasítás önkéntelen határozott választ eredményez.

– Igenis, kérem – tiszteleg a vasutas.

A parancsnok Vas Péterhez fordul.

– Jobb löveg, két lövés a levegőben!

Vas Péter veszi át a vezényszót, felcsavarja a lövegcsövet a magasba, eldörren az ágyú, a vasutas kissé hátrábugrik.

– Többet nem tehetek önért – kiált le a parancsnok.

A második lövésnél már mozaásban van a páncélvonat, és elgördül a remegő, könnyező, rettegő állomásfőnök előtt.

Vasúti őrház egy híd mellett

Egy kisebb vasúti híd mellett álló őrházhoz érkezik vágatva a három lovas. Az őr kíváncsian lép ki a házból.

– Jön a páncélvonat? – kérdi a százados.

– Alázatosan jelentem, jön.

A százados a két rendőrré pillant.

– Fogjátok közre. A híd második felén dobjatok ki egy sínszálat, és lökjétek a vízbe.

A vasutas arca ijedtté válik.

– Azt az utasítást kaptam, hogy szabad utat...

– Kuss! Futás, mert szitává lölek! – veszi elő a pisztolvát a százados. A lóról szálló két rendőr lovát a kerítéshez köti, és a ház fala melletti ládából szerszámokat, szökeket vesz elő. Maquk közt tartva a vasutast, futva indulnak a hídra. A százados lóról száll, és lovát a ház mögött lévő kerítéshez köti a rendőrlovak mellé. Bemegy a házba.

Odabent két hosszút, két rövidet, majd ismét egy hosszút csenget. Fülel a kagylóba.

– Foxner őrnagy urat kérem a telefonhoz!

A hídon bontják a sít. Kiszedték a szegeket, és feszítővassal emelőzve taszítják a korlát felé.

Az őrházban a százados telefonál.

– Ha kisiklik, belezuhan a mederbe. Aki megmarad, ahhoz már elezen leszünk... – mint akit félbeszakítanak, elhallgat, orckifejezése bosszankodóvá válik. – De miért? Miért ne siklassam ki?

A hídon a sín már átcsúszott a korláton, majd egyensúlyát veszve a patakba zuhan.

A rendőrök a szerszámokat és a szökeket is a patakba dobálják a híd másik oldalán.

A százados még telefonál az őrházban.

– Meapróbálok... – akasztja vissza a kagylót, és kiset.

Akkor érkezik vissza a három ember.

– Alázatosan jelentem... – kezdi az egyik rendőr.

A százados leinti, és a bakterhez fordul:

– Állítsa le a páncélvonatot! Mindenképpen akadályozza meg, hogy ráfusson a megrongált pályára!

– És ha nem sikerül?... Mi lesz énvelem?

– Lelövik! – néz a távolba a százados, ahonnan a vonat érkezése várható.

A rendőrök lóra kapaszkodnak, és a százados intésére mindhárman elvágatnak.

A vasutas riadtan néz utánuk, az őrházból cseng a telefon. Besiet.

– Igen... Igen. Kérem, állítsák meg. A hídon megrongálták a pályát. Hogy nem lehet? Már eljött? Igenis. Igenis – verejtékezik a bakter, aztán kisiet az őrházból, a szolgálati öv bádogdobozából egy patronot cibál elő, és előrefutva a sínre helyezi. Körülnéz, majd elkezd rohanni a közeli erdő felé.

A távolból a közeledő vonat dübörgése erősödik, ahogy a sínek hozzák a hangot. A figyelmeztető patron a sínen remeg.

A páncélvonaton

A mozdonyon lévők figyelik a pályát, a távolban már jól látható őrházat és hidat.

A mozdonyvezető szabályosan sípol.

– Hol a fenében van az őr? – csattan fel kissé ingerülten, majd sűrű sípolásokkal jelez. Ezzel egyidőben lassítani kezd.

Az ágyúskocsin a parancsnok távcsövezi a síneket és a hidat. Közeledik a vonat az őrház felé, aztán ráfut a sínre helyezett vészjelző töltényre.

Egy dörrenés hallatszik.

A mozdonyvezető lerántja a vészféket. Döccenne áll meg a vonat.

A géppuskás kocsiban egymásra esnek az emberek. Az idősebb asszony felsikolt. A lány csak dermedten, görcsösen öleli anyját. A két fiú a vagon szögletébe szorulva néma riadalommal kuporog. Elsőnek Mihály tér magához.

– A géppuskához, hé! – rivall a két fiú felé.

Szinte a hangtól lökve, lódulnak a géppuskák melletti rakaszokhoz.

Az előrefutó kocsi körül oszladozik a durranással együttjáró füstfelhő.

A mozdonyvezető a komisszárnak mondja:

– Ez csak vészjelzés.

Vasúti őrház egy híd mellett

A komisszár leugrik a mozdonyról, és előrerohan az ágyúskocsihoz. Ott már várja a parancsnok.

– Mihály, hozzám! – kiált a parancsnok a géppuskás kocsi felé.

– Vigyázzatok! Biztosítsatok mindkét oldalra! – löki a szolgálatvezető a két géppuskás felé a szavakat, majd leuarik a vonatról. A három ember fegyverrel a kézben, indul az őrház felé. Az őrház üres.

– Ez megszökött, vagy már előre felakasztották – néz körül a komisszár.

Cseng a telefon. Egymásra néznek mind a hárman. Aztán a parancsnok akasztja le a kagylót.

– Hallól Beszélien, kérem. – Az arcán enyhe riadalom látszik, majd bólint.

– Igen értettem. Tehát a román katonavonat mögöttünk jön a pályán. Állítsák meg, ha tudják. – Kis szünet után felcsattan. – Azt mondtam, ha tudják. Ha nem tudják, jöjjen.

Visszaakasztja a telefont, Mihályhoz fordul.

– A fűtővel vizsgálád át a hidat!

– Igenis – csattan katonásan Mihály, máris száguld kifelé.

– Mégis erre jön az a vonat? – kérdi a komisszár.

– Ezek szerint – indul kifelé a parancsnok.

Odakint a fűtő és Mihály már a hid felé futnak. A parancsnok a mögöttük lévő szakaszt nézi. Távcsővel vizsgálja a széles ívben kanyarodó sínpárt. Majd gőgös és kaján mosoly jelenik meg a szája szögletében.

– Egész jó kilövésünk van. Négy, négy és fél kilométerről tudjuk tűz alá venni őket az ágyúkkal – mondja elkeseredett felszabadultsággal.

A komisszár nézi a vagonok pereme felett és ajtajaiból figyelő embereket.

– Még egyszer tűzbe viszed őket?

A parancsnok keservesen ránt a vállán.

– Nem adjuk meg magunkat!

A komisszár halkabban mondja:

– Itt lenne az ideje tiszta vizet önteni a pohárba. Beszelnünk kell az emberekkel.

– Hiszen már mindenki tudja, hogy mi van – néz rá a parancsnok.

– Csak mi nem tudjuk, hogy ők mit akarnak.

A parancsnok szemében kis gőgös fény villan.

– Ameddig katonák, parancsot teljesítenek.

– És a két asszony?

A parancsnok arca kissé töprengővé válik.

Ekkor érkezik vissza Mihály és a fűtő.

– Jelentem, egy sínszálat felszedtek, és a patakba dobták.

Mintha felszabadult volna a parancsnok:

– Látod! Nem mehetünk tovább!

– Így nem – szólal meg a fűtő. – Ha ismét helyrerakjuk a sínt, akkor igen.

– Mennyi időbe telik? – néz rá a parancsnok.

– A vízből kiszedni nehéz lesz – fontolgatja a fűtő.

A parancsnok harsányan kiáltja:

– A vonat mellett sorakozó.

A kocsikról leugrálnak az emberek, és a szerelvény mellett felsorakoznak.

A parancsnok tekintete végigpásztazza a meggyarapodott legénységet.

– Ti négyen, és ez a fiatalember – mutat a menekült vöröskatonákra és a civilre, – az ő vezetésével – mutat a fűtőre – helyreállítjátok a pályát, Maguk asszonyok, megnézik, hogy mi van a konyhakocsiban. Nemsokára itt az ebéd ideje. A többiek körém!

– Gverünk, emberek – indul a fűtő a négy vöröskatonával és a civillel.

Mihály a két asszonyt vezeti a konyhakocsihoz. Félrerántják a vagonajtót. A vagon padlóján a felborult fazékból kifolyt a bab és a víz.

– Hát csak nézzenek körül... Találjanak ki valami okosat – hagyja magukra őket.

A páncélvontat eredeti legénysége a parancsnok köré gyűlt. Széky a komisszár felé fordul.

– Komisszár elvtárs, tájékoztassa az embereket a legutóbbi napok eseményeiről!

A komisszár bólint.

– Elvtársak, az elmúlt órákban olyan híreket kaptunk, hogy a Tanácskormány lemondott, és egy szakszervezeti kormány vette át a hatalmat – mondja tompán, nehezen, gyűjtögetve a szavakat. – Hogy ez pontosan mit jelent, azt még nem tudjuk.

– Valamit azért már láttunk belőle... hogy mit jelent – fakad ki Lipták, és egy akasztásszerű mozdulatot tesz.

Szántó megint nagyokat nyel, de Józsi megszorítja a kezét.

A komisszár folytatja:

– Nem áltathatunk benneteket. Egyelőre olyan ellenőrizhetetlen híreink vannak, hogy a Vörös Őrséget feloszlatták, a románok Budapest felé tartanak, vagy már meg is kezdték a bevonulásukat, és az is tudomásunkra jutott, hogy régi csendőrök, rendőrök, katonák igénybevételevel új karhatalmi osztagokat alakítanak. Ebben a helyzetben kell egyetértенünk abban, hogy mit tegyünk.

– Szóval vége, vége mindennek! – tör ki Liptákból.

– Nem mindennek! – néz rá a komisszár.

– Láttuk! Láttuk, hogy mi következik! – csikorogja Lipták.

A parancsnok veszi át a szót.

– Csak azokkal, akik eldobálják a fegyverüket, akik egyénenként menekülnek, akik megszökték a csapattestjeiktől – mondja határozottan.

Az idősebb Éles Egyed emeli fel a kezét.

– Szólhatok?

– Tessék – mondja a parancsnok.

– Csak azt kérdezném, hogy most ki az úr ebben az országban? Az a bizonyos szakszervezeti kormány, ezek a lovasok, a románok, az antant vagy ki az isten haragja?

Kis csönd után a parancsnok felszegi a fejét.

– Akinek fegyver van a kezében, és aki nem veszi el az eszét.

– De miért, kiért legyen a fegyver a kezünkben? Májusban tudtuk, most...

– torpan meg Lipták kifakadása.

– Önmagunkért, az életünkért, a becsületünkért! – lobban fel a parancsnok.

– A „főhadnagy úr” becsületéért, vagy a mi munkásbecsületünkért? – válaszol hasonló lobbanással Lipták.

– A magyar becsületünkért – vág vissza a parancsnok.

– Azok a lovasok is magyarok voltak! – csattan fel Lipták.

A parancsnok megpróbál nyugodt lenni.

– Mi ezzel a páncélvonattal sok ütközetben vettünk részt. Együtt! Most ezekben a nehéz órákban és napokban rohadhat szét az a bajtársi kapcsolat, ami az elmúlt hónapokban kialakult köztünk. Én felelősnek érzem magam minden katonámért. De csak akkor vállalhatom a felelősséget, ha továbbra is megbíznak bennem.

– Nem a bizalmon múlik – szólal meg Éles Egyed. – De történhetnek olyan dolgok, amelyek a parancsnok elvtárs akaratán kívül esnek. Akkor mi lesz, ha a legközelebbi állomáson olyan parancsot kap, hogy mint régi tiszt, álljon be ennek a századosnak a bandájába, és csinálja azt, amit ő parancsol. Vajon megtagadja-e majd ezt az újabb parancsot?

A parancsnok arca elborul.

– Nem akarom én megbántani a parancsnok elvtársat – folytatja Éles Egyed, – de azt tudnia kell, hogy egy ilyen helyzet bekövetkezhet. Akkor pedig, ha katona, a parancs: parancs. Akkor nincs tegnapi bajtárs, akkor csak kommunista lesz!

Az őrház felől telefoncsengetés hallatszik. A parancsnok a komisszárhoz fordul, majd kissé tétova mozdulattal int neki:

– Gyere.

A komisszár még végignézi az embereken.

– Addig is beszéljék meg egymás között.

Bemennek az őrházba. A kintlevők csoportja lazábbá válik, szinte a reggelinél kialakult körökbe rendeződik.

– Én hallottam, hogy a románoktól félnek... Addig akarják elintézni a kommunistákat! – szólal meg Bányik. – A százados mondta. Halkan, de meghallottam. A románoktól, meg a franciáktól.

Mihály és Vas Péter egymásra néz. Ok ketten hivatásos régi katonák.

– Mit akar ezzel mondani, János bátyám? – szólal meg Egresi.

– Én csak annyit, hogy... – körülnéz, aztán kiböki: – Jobb hadifogolynak lenni, mint akasztott embernek.

Az őrházban a főhadnagy beszél a telefonba.

– Állítsa meg a román szerelvényt, és közölje a parancsnokával, hogy egy magyar páncélvonat áll a pályán, és ha megközelítik, szétlővi őket... Ezt ön csak továbbítsa, ezt én mondtam... Széky Miklósnak hívják.

Odakint Egresiben lobog a vér.

– Tehát tűzzük ki a fehér zászlót, adjuk meg magunkat?

– Ne kiabálj velem... nekem gyermekeim vannak! Ha kikerülök a fogolytáborból, csak hazaérek, Irkutzkból is hazaértem. Addigra majd megcsillapodik a világ.

– Azoknál keresnél védelmet, akik ellen tegnap harcoltál – lobog Egresi.

– Azok ellen keresek védelmet, akik ma le akarnak bunkózni – vág vissza Bányik.

– És mit várhatsz tőlük? Milyen védelmet?

– A hadifogolynak kijárót. Ott én magyar hadifogoly vagyok. Van Vörös-kereszt, meg minden – érvel Bányik.

– Ott ugyanolyan kommunista vagy, mint itt. Mit gondolsz, a románokat talán a bukaresti proletárok vezetik?

– Ami igaz, igaz. Mi vörös zászló alatt harcoltunk, és nem a magyar lobogót tűztük a vonatra – szól bele Mihály.

Bányik megmakacsolja magát:

– Akkor is... akkor is azt mondom, hogy most már csínján bánjunk a románokkal.

– Talán elfelejtik, hogy ezelőtt öt nappal Fürednél szétszórtuk egy lovasdandárjukat – vág vissza Egyed.

– De most valami egyezmény van, biztos van valami egyezmény, ha ezek a hóhérok addig akarják elintézni, amit tudnak – bizonytalankodik Bányik.

A parancsnok és a komisszár visszaérkezik.

– Emberek! – mondja a parancsnok. – Egy román katonavonat közeledik. Ha nem áll meg lőtávolságon kívül, felvesszük a harcot.

Az emberek arcát látjuk, tétováság, bizonytalanság tükröződik a tekintetükből, csak Mihály és Vas Péter áll merev arccal. Bányik tompán megszólal.

– Minek?

– Mert ez a parancs! – ordít a parancsnok.

Bányik fellobban.

– Kinek a parancsa?

– A hadseregearcparancsnokság utasítása alapján az enyémet! – harsogja a parancsnok. – Az utolsó parancs az volt: harcolva visszavonulni.

– Hova? – csattan fel Bányik. – Az akasztófák alá? Akkor már inkább megadom magam a románoknak.

A parancsnokon látszik, hogy visszafojtja robbanó dühét, majd kissé megfőkezve magát, a komisszárhoz fordul:

– Tessék! – majd elkeseredetten szembefordul az emberekkel. – Maguk is?! Maguk is le akarják tenni a fegyvert?!

Éles Egyed szólal meg.

– A János csak a lehetőségeket fontolgatja. Tessék belátni, hirtelen jött minden.

A parancsnok kissé pózolván órazsebéhez nyúl, és előhúzza óráját.

– Öt perc gondolkodási idő. Addigra aki meg akarja adni magát, hagyja el a vonatot! – a komisszár felé fordul. – Maradj itt velünk. – Aztán keményen hátatfordít a csoportnak, és elindul a híd felé.

A híd alatti patakmederből hangos hóútkozás hallatszik. Derékig, vállig vízbemerülten próbálja feljebb és feljebb csúsztatni a sint a fűtő-vezette öt ember.

– Belefűródött az iszapba. De most talán megfogtuk – kiált fel a fűtő. – Ember kéne még.

– Öt perc múlva lesz – mondja zárkózatlan a parancsnok, aztán kemény léptekkel fel-alá sétál a parton. Lentről ismét hallatszik a hóútkozás.

A vonat mellett lévőkhöz között már feszült a vita.

– Most már csak azért is azt mondom, hogy nem szállhatunk szembe a románokkal – harsogja Bányik. – Mi értelme van, ha elkezdjük löni őket? Megállnak. Aztán erősítést kapnak, és jönnek tovább. De ezzel eljátszottuk az utolsó lehetőségünket.

– Minek az utolsó lehetőségét? – kérdi a komisszár.

Bányik kissé megtorpan, aztán kimondja:

– Az életbenmaradását. – A szótól szinte lendületre kap. Éles Egyedhez fordul: – Egyed bátyám! Maga talán itt akar elpusztulni a fiával együtt? – rántja Egyed mellé Józsit. – Lipták! Az előbb te löttél rájuk, azt hiszed, nem kutatják ki, hogy ki nyomta meg az elsütő billentyűt? Nektek könnyű! – fordul a két fiatalember felé. – De Kálmán! – perdül a komisszárhoz – te talán szívesen harapnál a fűbe?

Megragadja a komisszár zubbonyát.

A komisszár nyugodtan megszorítja a férfi csuklóját, és kemény mozdulattal ellöki a kezét.

– Ez a lap is benne volt a pakliban.

– Akkor, amikor még volt miért! – ordít Bányik.

A komisszárt elönti a düh. Megragadja Bányik mellén a zubbonyt, magához rántja, és szinte az arcába mondja:

– Berogytál, Bányik János? Januárban egész máshogy beszéltél, pedig akkor az iglói géppuskások lötték a salgótarjániakat.

Bányik szeme még mindig vadul villog.

– De január után március is jött! – sziszegi – én ott voltam mindenütt, ahová hívtak, ahol kellett.

– Akkor mit gyalázod meg a rühes életed legszebb hónapjait ezekkel a bolond perceiddel? Nem szégyelled magad az inasod előtt? – mutat Józsi.
– Hát nem értitek meg, hogy valamit csináltunk, amit még senki sem mert ebben az országban előttünk!

– De elbukottl – nyöszörgi Bányik.

– Csak akkor, ha mindenki úgy viselkedik, mint te, ha feladja. Ha leteszi a fegyvert!

– Ameddig volt remény... – csuklik el Bányik hangja.

A komisszár Éles Egyedhez fordul.

– Egyed bátyám, maguk négy nap alatt csinálták meg ezt a páncélvonatot. Három hónapig együtt harcoltunk. Most egy perc alatt odaadnák az ellenségnek?

Éles Egyed nagy sóhajjal mondja:

– Az ellenségnek... Te tudod, hogy ki az ellenség?

– A csüggedés, a betojás, a pánik, az eszeveszettség, ez most ebben a pillanatban a legnagyobb ellenség.

A mozdony tetején élesen megszólal a síp. A komisszár és a többiek arra fordulnak.

– Vonatfüstl – kiált a mozdonyvezető.

A parancsnok gyorsan érkezik. Az őrháztól kissé távolabb futva, távcsövezi a vasúti pályát.

A távolban mozdonyfüst gomolyog.

Mellette áll már a komisszár, a többiek is odasiettek.

A parancsnok szembefordul a csoporttal.

– Vas Péterl

– Parancsl – jelentkezik.

– A tűzérekkel lövegre! Beméred a közeledő vonatot. Ha lőtávolságba ér, tűzparancsot kapsz.

– Gyerünk, fiúkl – lódul Vas Péter.

Egresi és Medve követik. Éles Egyed keze símogatásra indul Józsi fején, de fülénél megakad, kissé megrántja a fiú fülét.

– Na Józsi, mars a vagonbal!

Józsi meglöki Szántót, és a két fiú felugrik a vonatra.

A komisszár a parancsnokhoz fordul.

– A sínnel hogy állnak? Csak ez az egyetlen megoldás? – int az ágyúk felé.

– Ha a sínt előbb felrakjuk... – von vállat a parancsnok.

– Akkor... akkor nem kell – csak egy mozdulattal jelzi Bányik a gondolatát.

– Ha át tudunk jutni, akkor nem – bólint a parancsnok.

Bányik meglöki Liptákot, és rohannak a patakmeder felé.

– Mihály, segíts nekik te is – fordul a szolgálatvezetőhöz a parancsnok.

– Igenis – tiszteleg Mihály, és az előbbieket után siet.

A parancsnok a komisszárhoz fordul.

– Nos, hogy döntöttetek?

– Ilyenkor... ilyenkor a vége felé mindenki túl akarja élni.

A parancsnok keserves göggel:

– Nem mindenki.

A komisszár megérti, aztán kis szünet után tompán mondja:

– Téged és bátor embernek ismertelek meg, de most ugyanolyan gyáva vagy, mint a Bányik János.

– Miért? – merevedik meg a parancsnok.

– Mert egyformán félték attól, ami bekövetkezhet. Te egy öngyilkos pózzal, ő meg alázatos megadással próbál szabadulni attól, amiről még nem tudjuk, hogy mi. Amiről csak annyit tudunk, hogy más, mint ami eddig volt, és láttuk, hogy néhányan hogy értelmezik ezt a mást.

– Tévedsz. Én nem félek semmitől, ami lesz – mondja kissé fitymálóan a parancsnok. Én csak együtt akarok pusztulni azzal, ami volt... Ezzel a pokolverte országgal. Nos, ha akarod, hát tartsd gyávaságnak – fordít hátat a komisszárnak, és gyors lépésekkel az ágyúskocsi felé tart.

– Vas Péter! Mit láttok?

– Jelenleg 9200 méter, lassan közeledik.

– Lövegeket négyezer–ötszáz méterre irányozni!

– Igenis, négyezer–ötszáz méter.

A komisszár tétován nézi a parancsnokot, aztán az árok felé siet. Odalent már Mihály is derékig áll a vízben, és a sántát lassan csúsztatják felfelé.

– Ez már a mienk! – kiáltja fel Mihály.

A komisszár a parton ledobja derékszíját és pisztolytáskáját. Belecsúszik a vízbe a többiek mellé.

– Hó-rukk, hó-rukk – vezényel szinte vidáman Mihály.

A sánta lassan csúszik fel a patak partjára.

A parancsnok a mozdony mellett lépked a konyhakocsi felé.

A mozdonyvezető szólítja meg:

– Tessék szíves lenni megmondani, mi lesz.

A parancsnok ingerülten fordul a hang irányába.

– Már csak azért kérdezem, mert fogy a szén, fogy a víz, és ha sokat vesztegelünk, nem bírjuk Terenyéig.

A parancsnok közönyösen mondja:

– Akkor addig megyünk, ameddig bírjuk. – És továbblépked a vonat mellett. Bepillant a konyhakocsiba.

A két nő kissé riadtan fordul feléje.

– Csak egy kis babot kaparhattunk össze, de még nagyon kemény – mondja az idősebb asszony.

– Van idő, megpuhulhat – mondja egykedvűen a parancsnok.

– Ha Istent ismer, mondja meg, hova visznek bennünket – kérdi az asszony.

A parancsnok nézi a két riadt nőt, aztán kissé enyhülten mondja:

– Talán Tarjánig.

Az asszony szeme könnybelábad, és pihegve, nyüszítve felkiált:

– Tarjánig! Hogyan érek én akkor vissza? Hogyan temetem én el akkor az uramat! Hogyan lesz... fullad zokogásba a hangja.

A parancsnok nézi a síró asszonyokat. Melegebb hangon próbálja magyarázni:

– Ami megtörtént, megtörtént. Most az a fontos egyelőre, hogy maguk élnek. Aztán, hogy ki temeti el az embert... hol temetik el... tudja, hány magyar-nak nincsen sírja tizennégy óta... majd megtalálják. Az ilyesminek híre megy... Megtalálják – indul tovább.

A patakmeder partjára hangos hórukkozás közepette felcsúsztották a sít.
A nyolc vállig vizes ember kissé elégedetten szusszant egyet.

– A többi már könnyebb lesz – rázza magáról a vizet a fűtő.

A komisszár sűrgetve mondja:

– Fogjuk meg, emberek, fogjuk meg, mert öt perc múlva talán már késő lesz.

– No! Hó-rukk – vezényel Mihály.

A sín csúszik a híd felé.

A távolból elnyújtott, hosszú vonatfűtőt hoz a szél.

Az emberek felegyenesednek.

– Nyomjuk meg! Az istenfáját, nyomjuk meg! – rándít a sinen Bányik.

Aztán hiábavaló munkáján elkeseredve, felegyenesedne, de mozdulata félbemarad. Mihály vezényel:

– Hó-rukk! Hó-rukk!

A parancsnok a vonat végénél távcsövezi a vasúti pályát. Aztán megfordul, és nyugodt lépésekkel az ágyúskocsihoz megy.

– Vas Péter! Hol tartunk?

– Nyolcezer-egyszáz – jelenti a tűzér – négyezer-ötszáz méter bemérve.

– Hányadik lövésre találod el a mozdonyt? – kérdi kissé ugrató hangsúllyal a parancsnok.

– Ezzel az ágyúval – mondja fitymálva Vas Péter – kell három. De volt nekem egy lövegem, Kirli-Babánál, azzal négyezer-ötszázról az elsőre kilöttem volna. Csak hát ezek már vén bodzapuskák. Mindegyik csőből már annyi lövés ment ki, hogy ha annyi aranykoronám lenne, akkor életem végéig nem köpnék a markomba.

A sín felcsúszott a vasúti töltésre.

– Maguk csúsztassák a helyére, én addig keríték szögöt, kalapácsot – indul sietve a bakterház felé.

A parancsnok mellé érve csak úgy futtóban mondja:

– Öt-hat perc az egész.

– Helyes – bólint a parancsnok.

– Hétezer-nyolcszáz – hangzik Vas Péter kiáltása.

A fűtő felnyitja az őrház mellett lévő ládát.

A láda üres.

A fűtő arcát látjuk. Kis töprengés villan át rajta, aztán a mozdony felé siet.

– Illés bátyám – kapaszkodik fel a vezetőhöz. – A kalapácsot meg a pájszert! – Csak amikor odaér társa mellé, akkor kérdi halkán:

– Mi lesz? Ahogy én látom, ez mindenáron csatát akar – vág fejével a parancsnok irányába.

– Ha sín van, továbbmegyünk – mondja a vezető. – Ha nincs, akkor könnyen ittmaradunk... örökre.

A fűtő ránéz, aztán felrántja a szerszámos láda tetejét, kiveszi a kalapácsot és a feszítővasat.

– Bizza rám! – bólint és máris kapaszkodik lefelé.

A sín méterről méterre csúszik eredeti helye felé.

A verejtékező, vizes emberek ujjá görcsösen fogja a keskeny peremet. Közben egyre halkabban hallatszik a hórukkozás.

– Nos most, emberek, mégegyszer, utoljára, markoljuk meg! – lelkesíti őket Mihály.

A sín becsúszik a helyére. Mihály kiegyenesedik, kezét leporolja.

– Köllök még? – fordul a fűtő felé.

– Most már elvégezzük – mondja a fűtő. – János, segítsen szöget húzni. Ezek a disznók eltüntették a tartalékszögeket a ládából.

Bányik készségesen segít szöget húzni a szomszédos sín mellől.

Mihály a parancsnok mellé lép. Csendben kérdi:

– Főhadnagy úr, alázatosan... Mi lesz ebből?

A parancsnok Mihályra néz. Látszik rajta, hogy megértette a megszólítás jelentőségét. De csak annyit kérdez:

– Hová való vagy?

– Somogytarnócára... De bejártam már az egész országot, hiszen tetszik tudni, hogy én hivatalos vagyok. Kilencszáztizenegyben már Bildungiskolán voltam.

– És három vitézségi érem az elmúlt öt évben – néz a szemébe a parancsnok.

Mihály próbálja állni a tekintetét, aztán annyit mond:

– Nem tudom, hogy most... szóval ami lesz, ott számít-e.

– Én sem – mondja szárazon a parancsnok.

Mihály fontolgatja a szavakat:

– A főhadnagy úrnak is van négy.

– Van.

A komisszár érkezik.

– Megnézem, hogy puhul-e a bab – mondja zavartan Mihály, tiszteleg és továbbmegy.

A komisszár bólint.

– Helyén van, szögeket keresnek, aztán indulhatunk.

– Hatezer-kilencszáz – hangzik fentről Vas Péter szava.

A parancsnok a komisszár szemébe nézve mondja:

– Öt perc múlva az első lövés.

– Vagy odaát leszünk.

A parancsnok vállat von, a híd felől csattog a kalapács.

A komisszár felszól a mozdonyvezetőnek.

– Bármely percben indulhatunk.

A mozdonyvezető bólint, majd egy kar után nyúl, és a mozdony dohogni kezd.

A vonat mellett futva érkezik a négy menekült vöröskatona, és a fiatal civil. Felkapaszkodnak eredeti helyükre.

A fűtő hangja hallatszik a hídról:

– Lassan jöhet, jöhet!

A parancsnok a mozdony felé kiált:

– Indulás!

Lassan, óvatosan gördül a szerelvény a hidra. A fűtő a helyrerakott sín mellett áll, a korláthoz húzódva. A parancsnok, a komisszár és Mihály gyalog követik a vonatot.

Az első kocsik rögördülnek a sínre. Billeg a lazán megszőgelt sín, de egy-

más után jutnak túl rajta a kocsik, a mozdony és az utánfutók. A híd másik oldalán pöfögve megáll a vonat.

A parancsnok int Mihálynak:

– Szállj fel – aztán a komisszár felé fordul: – Úgy mint eddig,

A komisszár nem mozdul. Nézi a parancsnokot. Az kissé csodálkozva kérdi.

– Parancsolsz?

– Csak kérni szeretnék, hogy ne kockáztass feleslegesen... Akkor sem, ha ebben a pillanatban úgy érzed, hogy számodra mindennek vége... Mások talán másért érzik ugyanezt. De sem neked, sem nekik nem lehet igazuk.

Hűvösen bólint a parancsnok:

– Köszönöm. Köszönöm a figyelemztetést – fordít hátat, és felkapaszkodik az ágyúskocsira.

